

Skalbaggar i Stockholmstrakten – nyfynd och återfynd.

HANS-ERIK WANNTORP & GUNNAR SJÖDIN

Wanntorp, H-E. and Sjödin, G.: Skalbaggar i Stockholmstrakten – nyfynd och återfynd. [Beetles of the Stockholm area – new records and rediscoveries.] – Entomologisk Tidskrift 124 (1-2): 65-72. Uppsala, Sweden 2003. ISSN 0013-886x.

During the second half of the 20th century many species of coleoptera invaded the Stockholm area or widened their range there. Among these are *Anthocomus coccineus* (Hbst), *Oedemera croceicollis* (Gyll.), *Ahasverus advena* (Waltl), *Baeocrara japonica* (Matth.) and *Cynaenus angustus* (Leconte) Dung beetles like *Aphodius foetens* (F.), which was non-existent 40 years ago, are now common due to the increasing number of riding horses. Species dependent on grazing, such as the ground-beetles *Chlaenius nigricornis* (F.), *C. tristis* (Schall.) and *Elaphrus uliginosus* F., seem to have disappeared from the area or have become very rare. In other cases the absence of records from this period, as for many wood-living click-beetles, seems to be due to lack of investigation. A number of records of rare beetles from the Stockholm area are reported. Most are new provincial records, and several are new to Central Sweden.

Hans-Erik Wanntorp, Wirséns väg 19, SE -18650 Vallentuna, Sweden. E-mail: Hans-Erik.Wanntorp@botan.su.se

Gunnar Sjödin, Ekolsund Torpa, SE-74081 Grillby, Sweden. E-mail: ekolsund.torpa@spray.se

Den ene av oss (HEW) har efter 40 års träda nyligen åter upptagit skalbaggsintresset, medan den andre (GS) kontinuerligt undersökt skalbaggsfaunan i stockholmstrakten. Främst har vi ägnat oss åt området norr om Stockholm.

Artsammansättningen i området har under tiden förändrats på olika sätt. Flera arter som på 1950-talet var ovanliga eller saknades i faunan har invandrat eller ökat. Det gäller till exempel *Anthocomus coccineus* (Hbst) som då saknades men nu finns i de flesta vassjöar, och *Oedemera croceicollis* (Gyll.) som då upptäcktes på några få lokaler men nu har blivit vanlig, även vid havsstränderna. *Ahasverus advena* (Waltl), som förr var en sällsynt inkomling, är nu allmän i komposter och hittas även i förna och på trädsvampar. Fjädervingen *Baeocrara japonica* (Matth.), som upptäcktes i Sverige 1976 är nu allmän i komposter och den från Nordamerika invandrade frösvartbaggen, *Cynaenus angustus*

(Leconte), som upptäcktes i Sverige så sent som 1993 har börjat kolonisera både komposter och naturbiotoper i stockholmstrakten. Den ökade ridhästhållningen har gjort att rödbukig dyngbagge, *Aphodius foetens* (F.) som vi på 1950-talet aldrig fann i stockholmstrakten, nu är allmän i hästgarna. Den tidigare ovanliga hästdyngbaggen, *A. equestris* (Panz.) och höstdyngbaggen, *A. conspurcatus* (L.) har blivit allmänna. Ändringar i miljön har emellertid också gjort att arter har minskat eller försvunnit. Av jordlöparna har till exempel betesgynnade arter som guldgrön och brun sammetslöpare, *Chlaenius nigricornis* (F.) och *C. tristis* (Schall.) inte kunnat återfinnas, inte heller bred groplöpare, *Elaphrus uliginosus* F. En del ögonskenliga minskningar beror däremot på bristande rapportering under perioden. Det framgår till exempel av utbredningskartorna för vedknäppare (Nilsson & Baranowski 1994, 1996, 1997) där både allmänna och ovanliga ar-

ter saknar prickar i området norr om Stockholm från slutet av 1900-talet. Det visar sig emellertid att de flesta finns kvar i till synes oförändrade stammar.

Egendomligt nog är skalbaggsfaunan i stockholmstrakten, med undantag av vissa lokaler, tämligen dåligt undersökt, särskilt under de gångna 40 åren. Nyfynd, även ganska spektakulära sådana, har därför kunnat göras, till och med i det, som man trodde, sedan gammalt välundersökta djurgårdsområdet. Stockholms skärgård framstår som ett spännande, bristfälligt undersökt område, där mycket nytt säkert kan hittas genom målmedveten eftersökning.

Nedan redovisar vi några fynd från stockholmstrakten som vi tror kan vara av mer allmänt intresse. Nomenklaturen följer Lundberg (1995). Hotkategorier inom parentes anges efter Gärdenfors (2000).

Grön snabblöpare *Bembidion deletum* Aud.-Serv. — Uppland: Vada, väster om St. Benhamra vid skogsväg mot Lindholmen 2.6 2001 (HEW). I en delvis vattenfylld liten grustäkt vid vägkanten skrämde flera exemplar av denna paranta lilla jordlöpare upp när vatten skvättes på en genomsilad moig skränt. Miljön är typisk för arten. Arten hittades tidigare 12.5 1996 och 28.4 2000 i Ekolsund i Enköpingstrakten (GS). Dessa exemplar togs på en grusgång på en villatomt. Arten var tidigare endast känd från västra Sverige men tycks nu sprida sig och har dykt upp i flera östsvenska landskap. Troligen är arten nyinvaderad till östra Svealand, men den är faktiskt tidigare uppgiven för stockholmstrakten (Nyblaus 1842) och Uppland (Grill 1896). Dessa uppgifter saknar tydligen belägg och beivrades av Lindroth (1945).

Gyttjekärrlöpare *Agonum lugens* (Duft.) (NT) — Uppland: Täby, Vallentunasjöns strand vid Broby 14.6 2001; Vallentuna, Kyrkvikens norra strand 16.6 och 14.10 2001, vid samtliga tillfällen talrik (HEW). Gyttjekärrlöparen, som förr var känd från rätt många lokaler i mälarskapen men på senare år har den inte kunnat återfinnas i Svealand. Trots att arten finns kvar på flera håll i Götaland har den därför hotklassats som missgynnad (NT). Vid Vallentunasjön två mil norr om Stockholm sågs den senast på 1950-talet. Eftersökning visade emellertid att arten där fortfarande förekommer talrikt på blö-

ta sumpstränder med bar gyttja mellan glesa bestånd av vass, starr och olika högorter. Arten förekommer tillsammans med andra krävande arter som mörk göllöpare, *Stenolophus mixtus* (Hbst) och brun träsklöpare, *Badister peltatus* (Panz.) Vintertid kan man finna övervintrande exemplar under lös bark och i murkna stubbar lite högre upp på stranden. Avsaknaden av sentida fynd av gyttjekärrlöparen från Svealand beror kanske mer på bristfällig undersökning av jordlöparfaunan vid mälärstränderna än på ett faktiskt försvinnande. Men vid Hjälstaviken, där den förekom på 1940-talet, har den trots ivrigt sökande inte kunnat återfinnas.

Helophorus tuberculatus Gyll. — Sörmland: Tyresö, Tyresta nationalpark på brandfält nära Stensjön 17.9 2001 (GS); Nacka, på brandfält NÖ om Källtorpssjön 24.5 2002 (HEW). I Tyresta Nationalpark brann ett stort område talldominerad skog i augusti 1999. På sensommaren 2001 gjorde Entomologiska föreningen i Stockholm en excursion till området. Rika bestånd av brand- och svedjenäva prydde vår väg bland lågor och stubbar. På hållmarker i björnmossedominerade sänkor sprang brandlöpare, *Sericoda quadripunctata* (De Geer) och enstaka brandsvartlöpare, *Pterostichus quadrioveolatus* (Letz.) Nere i mossan hittades också ett exemplar av palpbaggen *Helophorus tuberculatus*. Ett brandfält i Nackareservatet nära Nackamassterna har likaså lämnats för fri utveckling sedan branden 1999. Området hyser ett avsevärt antal brandgynnade insekter, t. ex. brandlöpare, brandsvartlöpare och stor plattnosbagge, *Platyrhinus resinosus* (Scop.) vilka alla är typiska för brandfält i Stockholmstrakten. Den mycket sällsynta vithornade barkskinnsbaggen, *Aradus signaticornis* R. F. Sahlb. (EN) förekom även talrikt under bränd bark. Vid sällning av björn- och lungmossa i fuktigare partier påträffades även här ett exemplar av *H. tuberculatus*. Enligt Hansen (1987) ska denna landlevande palpbagge föredra fuktig vitmossa. Uppenbarligen är även igenväxande, mosstäckt brandfält en lämplig miljö. *H. tuberculatus* är inte tidigare uppgiven för Sörmland men är påträffad i kringliggande landskap och kunde förväntas i landskapet.

Helophorus obscurus Muls. — Uppland: Vallentuna, Bällsta 12.4 2002 (HEW). Ett exemplar av denna palpbagge var däremot en oväntad

fångst i en fönsterfälla invid en trädgårdskompost. Arten är tidigare endast känd från södra Sverige, och fyndet är det första i Svealand. *H. obscurus* skall förekomma i grunda näringsrika sötvattensmiljöer (Hansen 1987) och troligen är dess rätta hemvist den närbelägna Vallentunasjön.

Ptinella tenella (Er.) — Sörmland: Nacka, Dammtorp 7.8 2002; Sorunda, Tärnan 28.8 2002, på båda ställena talrik under saftig bark av grova asplågor i skuggigt läge tillsammans med *Ptiliolum caledonicum* (Sharp); Frustuna, Södertuna slottspark 7.9 2002 i veden av en vitrotad grov almstock talrik tillsammans med bl. a. *Ptenidium gressneri* Er. (HEW). Artens utbredningen i Sverige har en nordlig tyngdpunkt med få rapporter från Götaland. I södra Uppland är den emellertid inte särskilt ovanlig. Det är därför egendomligt att arten inte tidigare rapporterats från Sörmland. Den är tydligen utbredd där, och troligen, liksom i Uppland, den vanligaste arten i släktet.

Stenus solutus Er. — Uppland: Stockholm, Södra Djurgården vid Isbladskärret 1.7 1998, Övergran, Hjälvstavikens södra strand 10.12 2002 (GS). Den här kortvingen är enligt Palm (1961) en sen invandrare (första svenska exemplaret togs 1939). Den har i så fall haft begränsad framgång med sin spridning ty den är fortfarande endast funnen i tre landskap (Sk, Sö, Up). C. H. Lindroth fann arten i stor mängd vid Ösby-sjön i Uppland men därefter har den inte rapporterats många gånger. B. Ehnström återfann den emellertid 1964 på samma lokal. Ett exemplar av *S. solutus* sållades fram i vasskanten vid Isbladskärret på södra Djurgården och ytterligare ett vid Hjälvstaviken under täta snår av gråvide (*Salix cinerea*). Arten har kanske snäva biotopkrav, som bara uppfylls på lokaler i Skåne och Mälardalen.

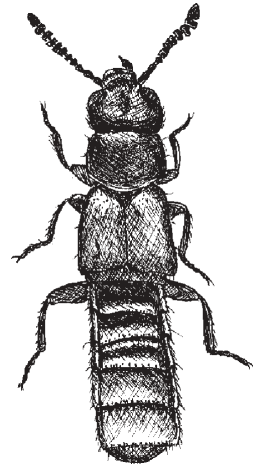
Carpelimus zealandicus Sharp — Uppland: Stockholm, Bergianska trädgården 28.6 – 14.7 1999. Handelsträdgårdar och växthus utgör ofta spridningsplatser för invandrande arter. Flera arter av örönvivar (*Otiorynchus*) är exempel på detta. I en fönsterfälla placerad i en grov hålek fångades ett exemplar av *C. zealandicus* vid en årligen återkommande studie av Nationalstadsparkens vedinsekter utförd av Bert Viklund. Arten är tidigare funnen inomhus i Höör i Skåne

1989, troligen spridd med blomjord (Ericson 2001). Möjligen kan arten vara på väg att etablera sig i Sverige på samma sätt som *Trichiusa immigrata* Lohse och *Acrotichis insularis* (Mäk.), vilka snabbt spritt sig över landet.

Brandkortvinge *Paranopleta inhabilis* (Kraatz) (NT) Fig. 1.

— Uppland: Kungsängen brandfält vid Brunna 8.4 2002 (GS); Sörmland: Nacka, brandfält NÖ om Källtorpssjön 7.5 2002 (HEW). Denna lilla platta, *Carpelimus*-likt bredhuvad aleocharin var tidigare endast känd från några brandfält i Norrland (Palm 1970). Sedermera har den påträffats på enstaka lokaler ner till Svealand och är enligt Gärdenfors (2000) även funnen i Småland. På brandfälten vid Brunna och Källtorpssjön sållades arten fram under barken av branddödade björkar med angrepp av skiktodyna (*Daldinia loculata*), vilket tycks vara det vanligaste förekomstsättet (Ehnström 2000).

Kuststrandkrypare *Aegialia arenaria* (F.) — Sörmland: Utö, Stora Sand på Utö 3.6 2001, Storsand på Ålö 12.6 2001 (HEW). Stockholms skärgård hyser ett antal växtarter som har sina närmaste förekomster på Gotland och Gotska Sandön. Till dessa hör bland andra sandrör (*Amphiphila arenaria*) och strandkvickrot (*Elytrigia juncea*). Dessa förekommer bland annat på flygsandfälten i Utö dit de troligen spritts över Östersjön. För att söka insekter med liknande spridningssätt besöktes under 2001 några sandstränder i Stockholms skärgård. Kuststrandkryparen visade sig därvid vara tämligen vanlig vid basen

Figur 1. Brandkortvinge, *Paranopleta inhabilis* har påträffats under bränd björkbark på brandfält såväl norr, som söder om Stockholm. Längd 2,5 mm. Nackaresvatet, Sörmland. Illustration: H-E. Wanntorp.

Paranopleta inhabilis occurs under burnt birch bark after forest fires in the Stockholm area

av sandrörstuvor på några ställen i Utö. Arten är ny för Sörmland, men är sedan gammalt känd från en lokal i Värmdö i Uppland där den (antagligen felaktigt) misstänkts vara tillfällig (Landin 1957). För övrigt är denna art endast känd från Götaland där de närmaste lokalerna även för denna art finns på Gotland och Gotska Sandön. Säkert bör arten gå att finna på fler sandstränder i skärgården, t ex på Nåttarö och Järflotta. Försök att hitta arten på Sandön i Värmdö misslyckades emellertid — kanske delvis på grund av illa vald tidpunkt (juli), kanske delvis på grund av alltför många badfiltar på sandstränderna.

Streckdyngbagge *Aphodius merdarius* (F.) (CR) — Uppland: Stockholm, Norra Djurgården 19.4 2002 (GS). Ett exemplar upptäcktes i hästspilling i en tillfällig hästhage vid Stora Skuggan och strax efteråt påträffades ytterligare ett på samma plats av M. Forshage. Arten, som förr ansågs vanlig, har av okänd anledning minskat drastiskt under 1900-talet. På svenska fastlandet har den trots vara utdöd (Ljungberg 2002). På Djurgården hittades den senast 1934. Den har på senaste tid även påträffats på andra platser där den inte setts på länge, till exempel i Östergötland. Kanske är det en återhämtning av beståndet som vi bevittnar.

Bokoxe *Dorcus parallelipedus* (L.) (NT) — Uppland: Österåker, tärnanområdet nära sjön Trehörningen 4.9 2002 (GS). En täckvinge av arten påträffades i en rödmurken högstubbe av gran. Stubben var bebodd av bred flatbagge, *Ostoma ferruginea* (L.) och gropig brunbagge, *Zilora ferruginea* (Payk.). Den kan knappast ha varit utvecklingssubstrat för arten som brukar föredra vitrötad lövträdsved. Arten är främst känd från Götaland men en gång funnen Sörmland (Nacka 1923 enligt exemplar i riksmuseet). tärnanområdet utmärks huvudsakligen av boreal barrblandskog. *Dorcus*-exemplaret var därför möjligen influget från något näraliggande mer gynnsamt kustnära område i södra Roslagen där ädellövinslaget ofta är starkt.

Bandad fjällknäppare *Lacon fasciatus* (L.) — Uppland: Össeby-Garn, tärnanområdet 2002 (HEW). Denna vackra knäppare har minskat dramatiskt i södra Sverige under 1900-talet (Nilsson & Baranowski 1996). Den var tidigare rödlistad i hotklass 4 (Ehnström m. fl. 1993), men den sällsynta och minskande arten finns

inte med i senaste rödlistan (Gårdenfors 2000). I Stockholms län är den under 1900-talet bara funnen i ett par exemplar på Södertörn. Det förhållandevis höglänta tärnanområdet på gränsen mellan Vallentuna och Österåkers kommuner omkring 4 mil norr om Stockholm, har under senare år uppmärksammats på grund av sin delvis bevarade naturskogskaraktär. Vissa delar har även avsatts som reservat. Området har bara ytligt inventerats men hyser många vedskalbaggar beroende av naturskog, varav ungefär 30 rödlistade. Arten förekomst enkasta i solexponerade murkna tallågor med larver av raggbock, *Tragosoma depsarium* (L.) eller gulröd blombock, *Anoplodera rubra* (L.).

Violettbandad knäppare *Harminius undulatus* (De Geer) (NT) — Uppland: tärnanområdet, flerstädes, både i Össeby-Garn och Österåker. Arten förekommer här i granskogspartier av naturskogskaraktär och larver har hittats under bark på granlångor 1994 (Höjer 1994) och 2002 (HEW). Den violettbandade knäpparen är nordlig i Sverige, och i norra Uppland förekommer den ännu sällsynt i välbevarad naturskog. Från Stockholms län är den däremot tidigare okänd så när som på ett odaterat men mycket gammalt beläggsexemplar från "Stockholm" (Nilsson & Baranowski 1996).

Svart ögonknäppare *Denticollis borealis* (Payk.) (NT) — Uppland: Össeby-Garn, tärnanområdet 22.5 2002 (HEW). På ett ca tioårigt hygge har rikligt av björk, asp och al sparats. Många av dessa träd har senare dött i på grund av försumpning. I högstubbar och lågor finns nu en rik fauna av vedlevande skalbaggar, många rödlistade. På en av björkhögstubbarna fångades en hona av den svarta ögonknäpparen som i Sverige tidigare bara tagits i en handfull exemplar söder om Dalälven. Från Uppland var arten tidigare känd genom några gamla fynd (Nilsson & Baranowski 1996), bl. a. från Vällenaområdet där arten på senaste tid återfunnits i antal (Eriksen 2002).

Grön praktbagge *Melanophila formaneki* Jacobson — Sörmland: Nacka, SÖ om Källtorps-sjön 24.5 2002 (HEW). Sedan arten upptäcktes i Sverige på 1980-talet har den gröna praktbaggen påvisats i ett antal landskap, främst i norra Sverige. Fortfarande är den nog förbisedd. På det tidigare omnämnda brandfältet invid Nacka-

masterna förekom arten talrikt tillsammans med blå praktbagge, *M. cyanea* (F.) i barken av döende brandskadade tallar. Den är ny för Sörmland men förekommer på liknande sätt även på brandfält norr om Stockholm, t.ex. vid Brunna i Kungssängen 6.4 2002 (GS).

Anitys rubens (Hoffm.) (VU) — Uppland: Östra Ryd, Rydboholm 8.10 2002 (HEW). På Ängsholmen vid Kyrkvikens strand vid finns en välbevarad rest av Rydboholms tidigare slättermarker. Området är numera hästbetat och i sol-exponerat läge finns här ett antal, delvis mycket ålderstigna jätteekar. Trots områdets litenhet och trots bristfällig inventering är omkring 30 rödlistade vedskalbaggar funna i området, varav en anmärkningsvärt stor andel hotade. Av *Anitys rubens* påträffades talrika larver och döda imagines i ett rötsår några meter upp i en levande ek i något skuggigt läge. Förmodligen förekommer arten i flera av de gamla ekarna. I upplandsdelen av Stockholms län är arten tidigare bara känd från Djurgården i Stockholm och från Eldgarn i Färentuna.

Meligethes haemorrhoidalis Förster (NT) — Uppland: Stockholm, Södra Djurgården vid Isbladskärret 6.7 1998, Norra Djurgården vid Husarviken 1.6 2001 (GS). Djupt nere i botten på blommorna av vitplister (*Lamium album*) kan man finna flera arter av pollenbaggar, bl.a. *M. eligethes difficilis* (Heer) och *M. pedicularius* (Gyll.). Såväl larver som imagines sitter inkrupna i blomma och äter pollen. Då blommorna är mycket djupa kan det vid slaghävning vara svårt att tömma dem på skalbaggsinnehåll. Dock hittades talrika exemplar av *M. haemorrhoidalis* vid slaghävning på vitplister längs vägkanterna omkring Isbladskärret. Arten känns lätt igen på hannens lysande gulröda buk. Den rödbukiga pollenbaggen är i Sverige tidigare bara känd från Skåne. På Djurgården är den utbredd och även i B. Viklunds fönsterfällor och gulskålar har den hittats i antal på flera ställen.

Amphotis marginata (F.) (NT) — Uppland: Östra Ryd, Rydboholm 21.5 2001 (HEW) Ett exemplar av denna egendomliga myrgäst hittades vid sällning under bark på en vitrötad jätteek på Ängsholmen. Eken var bebodd av stackmyror som är en plåga på lokalen. Värddarten, den blanksvarta trämyran *Lasius fuliginosus* (Latr.) har hittills inte påträffats i området. *A. marginata*

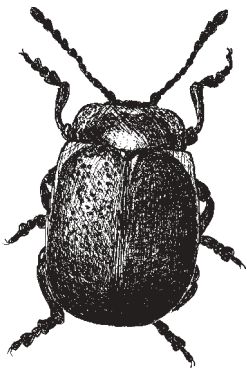
är inte tidigare uppgiven för Uppland, men några exemplar påträffades i juli 1995 och 2000 av B. Viklund i fönsterfällor på Norra Djurgården i Stockholm.

Holoparamesus caularum Aubé — Uppland Lovö, Berga 25.3 2003 (GS). Efter sällning av en hästgödselkompost på en trädesåker upptäcktes en millimeterlång, gulbrun *Corticaria*-liknande men alldeles kal bagge i sållmaterialet. En del nycklande ledde fram till arten *Holoparamesus caularum*. Den är utbredd längre söderut i Europa men i Sverige är den tidigare endast känd från Skåne. Släktet fördes tidigare till familjen Lathridiidae men dess ställning har varit osäker och numera räknas *Holoparamesus* i stället till Endomychidae. Följearter i hästdyngan var bland andra *Dienerella filiformis* (Gyll.) och *Scydmaenus rufus* Müller & Kunze.

Aridius bifasciatus (Rtt.) — Uppland: Stockholm, Bergianska trädgården 28.6 – 14.7 1999. Detta är en art som har sitt ursprung i Australien, varifrån den införts till Europa, bl.a. till England, där den nått stor spridning (von Peez 1967). Ett exemplar av arten ramlade ned i B. Viklunds fönsterfällor (se under *Carpelimus zealandicus* ovan). Fällan var placerad i en grov hålek. *A. bifasciatus* är i Sverige tidigare endast känd från Skåne men är ytterligare en invandrare som sannolikt håller på att etablera sig och sprida sig i landet.

Raggbock *Tragosoma depsarium* (L.) (VU) — Uppland: tärnanområdet, dels i Österåker nära Vindsjön 9.10 1996 (R. Axelsson), dels i Össeby-Garn N om Tärnholm 14.9 1998 (R. Axelsson) och S om Hersby 29.4 2002 (HEW). Tärnanområdet omkring tre mil norr om Stockholm hyser fortfarande en stam av detta försvinnade djur. Samtliga fynd är gjorda i murknande tallstammar i solexponerat läge på hållmarker och hyggeskanter. Det finns också några äldre fynd från trakterna norr om Stockholm (Kårsta och Östra Ryd (Leiler 1961)), men det är tveksamt om skogsbruket tillåter att tillräckligt många furulågor skapas för artens överlevnad. Även i tärnanområdet är tillgången på grova tal-lågor mycket begränsat, men om delar av området, som planerat, nu blir reservat kan man hoppas att livsrum för arten kan skapas genom fällning av grova tallar i öppet läge.

Bredbandad ekbarkbock *Plagionotus detritus* (L.) (CR) — Uppland: Stockholm, djurgårdsområdet 2001, 2002 Den akut hotade bredbandade ekbarkbocken har sitt kanske sista fasta tillhåll i Norden i djurgårdsområdet i Stockholm. På andra lokaler i Sverige, som Halltorp, Strömsrum och båtforsområdet, har den under 1900-talet minskat och till synes försvunnit (Eriksson 2000). I djurgårdsområdet finns ännu en stark stam och för närvarande är döda och döende ekar med angrepp av arten en vanlig syn på både Norra och Södra Djurgården och även i mellanliggande områden (Storängsbotten, Borgen vid Gärdet). De angripna träden känns på avstånd lätt igen på stammarnas rödbruna färgton som uppstår genom att större hackspetten i sitt sökande efter larver i puppläge spettar av barkens grå ytterskikt. Under 2001 kläcktes arten från fällda ekar nära Universitetets järnväghållplats, ur en död ek med massangrepp på Oxberget och 2002 ur ekstockar på en nyanlagda "trädkyrkogård" vid Stora Skuggan (HEW). Arten förekom också i antal i en timmertrave vid Fisksjöäng 2001 där även parning och äggläggning konstaterades. Senare på sommaren barkades dessa ekstockar och sågades upp varvid förnyringen av ett antal ekinsekter som lockats till den frestande yngelplatsen omintetgjordes. Egendomligt nog tycks den smalbandade ekbarkbocken, *P. arcuatus* (L.) som är vanlig kring Stockholm, inte alls förekomma på Djurgården. Ekbarkbockar är flygga djur, och man kan nog anta att andra ekområden i stockholmstrakten

Figur 2. *Chrysolina gypsophilae* är tidigare endast känd från Götaland. Trots arterpitetet lever den inte på nejlikväxter utan på gulsporre. Längd 7 mm. Sandön, Värmdö socken, Uppland. Illustration: H-E. Wanntorp.

Chrysolina gypsophilae from the Stockholm Archipelago; Until now only known from southern Sweden. Despite the species epithet it does not occur on caryophyllaceae but prefers toadflax.

nykoloniseras från den starka stammen på Djurgården. Kanske är detta förklaringen till ett fynd i Bålsta nordväst om Stockholm (Lennartsson).

Labidostomis humeralis (Schneider) (VU) — Uppland: Vallentuna, Bröte 6.7 2002 (HEW). Denna sällsynta bladbagge är av gammalt känd från Sörmland och Uppland men redovisas med frågetecken för båda landskapen i den nya rödlistan (Gårdenfors 2000). Detta bör betyda att sentida fynd saknas och att den misstänks vara utdöd i området. Ett exemplar hittades emellertid i norra delen av Vallentuna socken sittande på ett ungs-kott av svartvide (*Salix phylicifolia*). Lokalen är en solig skogsväggkant, rikligt beväxt med buskar av olika videarter som då och då slås av så att rik ungs-kottbildning sker. Omgivningen är öppen barrskogsmark på morän - en trivial miljö i trakten. Ivrigt slaghävande ledde inte till något mer fynd.

Chrysolina gypsophilae (Küster) (EN) Fig. 2. — Uppland: Värmdö, Sandön 9.7 2001 (HEW). Vid sökande efter kuststrandkryp på Sandöns stränder söder om Sandhamn påträffades flera exemplar av denna prydliga bladbagge i sanden vid växtrötter. Värdiväxten, gulsporre (*Linaria vulgaris*) förekom allmänt längs stränderna. *C. gypsophilae* är tidigare endast känd från Götaland där den främst lär leva i kulturskapade sandmiljöer som grusgropar och järnvägsbankar. Den anses numera starkt hotad genom förändring av dessa miljöer. Kanhända visar förekomsten vid Sandhamn på ett ursprungligt förekomststätt där också hotet kan vara mindre (trots badlivet). Fyndet är det första i Svealand. De närmaste kända fyndorterna finns på Gotland, och måhända har förekomsten i Stockholms yttre skärgård, liksom för kuststrandkryp (se ovan), ett direkt samband med de gotländska. Troligen kan man hitta arten på fler likartade lokaler i Stockholms skärgård.

Sitona gressorius (F.) — Sörmland: Nacka, Tenntorp 27.5 2002; Uppland: Vallentuna, Okvista 29.5 2002 (HEW). Denna storväxta och långbenta *Sitona*-art har under 1900-talet spritt sig genom Europa (Palm 1996). Det första fyndet i Sverige gjordes på Öland 1992 och arten har därefter påträffats i några sydsvenska landskap. Den har nu alltså nått Svealand, där det första exemplaret togs på blomsterlupiner (*Lupi-*

nus polyphyllus) på en sandig slänt i Nacka. Inga ytterligare exemplar kunde påträffas. Några dagar senare eftersöktes arten på lupinbestånd utmed vägar norr om Stockholm, först med negativt resultat. Intill den nyanlagda Arningeleden vid Okvista förekom arten emellertid i stor mängd, avslöjad av sina cirkelrunda näringsgnag i lupinbladen. En snabb spridning längs lupinplanterade vägsystem är säkert att vänta.

Larinus sturnus (Schaller) — Uppland: Össeby-Garn, tärnanområdet 1.7 2002 (HEW). Ett exemplar hävades på samma hygge där *Denticollis borealis* hittades. Denna storväxta vivel har en säregen utbredning i Sverige där den förekommer i närgränsande delar av norra Uppland, Västmanland, Dalarna och Gästrikland. Arten lever främst på borstistel (*Cirsium helenioides*) som förekom rikligt på fyndplatsen. Förekomsten i tärnanområdet är den enda kända i södra Uppland och den sydligaste i Sverige, så när som på ett exemplar från Sörmland som 1987 hittades vid Vällinge i Salem av Bengt Jansson.

Leiosoma deflexum (Panz.) (VU) — Sörmland Nacka Källtorpsjön 24.3 2002 (HEW), Uppland Täby Visinge 1.4 2003 (HEW). Denna trevliga vivel är sällsynt i Sverige men förekommer rikligt på några få lokaler, särskilt kring botaniska trädgården i Göteborg och på norra Djurgården i Stockholm. På Djurgården har den varit känd sedan 1960-talet (Lekander 1966) men redan i 1939 års skalbaggs katalog (Hansen m. fl. 1939) finns arten noterad från Uppland. Detta fynd har vi inte lyckats spåra. Aurivillius (1924) kände inte till arten som svensk, så rimligen härstammar fyndet från tiden mellan dessa två årtal. Förekomsterna kring de botaniska trädgårdarna i Stockholm och Göteborg antyder att arten nog införts med trädgårdsväxter. På Norra Djurgården har den ökat och är den nu nästan allestädes förekommande i vitsippsmattorna. På södra Djurgården har den ännu inte hittats. Arten påträffades i Djursholm norr om Stockholm redan 1992 (J. Höjer) Allt tyder på att arten är i färd med att långsamt sprida sig i området kring Stockholm. Även för övrigt tycks arten vara ökande och den höga rödlistningen bör ifrågasättas.

Dorytomus ictor (Hbst) — Uppland: Stockholm, Norra Djurgården, universitetsområdet flerstädes, till exempel invid T-baneuppgången

18.11 2002; Vallentuna, centrum 27.11 2002 (HEW). Arten, som hör hemma längre söderut i Europa, upptäcktes i Sverige för första gången 1940 (Palm 1996). Därefter har den rapporterats från några få landskap i södra Sverige. Artens värdräd är främst svartpoppel (*Populus nigra*) som kommer från södra och östra Europa, men den förekommer lika gärna på kanadapoppel (*P. x canadensis*) som är en hybrid där svartpoppel är en av föräldraarterna. Vid pyramidpopplar (som är en form av svartpoppel) söker man däremot förgäves efter *Dorytomus*-arter. Detta torde bero på att pyramidpopplarna är en hanlig klon. Av vanlig svartpoppel och kanadapoppel odlas däremot även honliga kloner i vilkas hängen *Dorytomus*-arter kan leva. På Djurgården upptäcktes arten först vid sällning kring basen av svartpopplar i en förväxt plantskola från Experimentalfältets tid, men den befanns senare vara vanlig kring både svart- och kanadapopplar inom hela universitetsområdet. På vallentunakalen fanns den kring kanadapopplar planterade i ett relativt nytt bostadsområde. Arten upptäcktes därefter, tillsammans *D. longimanus* (Forst.), båda nya för Östergötland, vid universitetet i Linköping 27.11 2002 (GS). Förmodligen går arten att finna på fler håll i Mellansverige där värdväxterna odlas. Det gäller bara att övervinna motviljan mot att sålla löv blandat med hundbajs och lerig gräsmatta på tätorternas gator och parkområden.

Plattad lövvedborre *Xyleborus monographus* (F.) (CR) — Uppland: Stockholm, Norra Djurgården, Stora Skuggan 20-28.8 2002. Djurgården i Stockholm som numera ingår i den så kallade Nationalstadsparken har länge varit känd för att hysa en mängd sällsynta vedinsekter. Ändå tycks förvånande lite ha samlats där under åren med tanke på läget i själva huvudstaden och med Naturhistoriska Riksmuseet beläget i själva parken. Undersökningar på senare år har visat att mycket nytt står att finna i området. En sådan art är den mycket sällsynta *X. monographus*. Denna upptäcktes i åtskilliga exemplar i en fönsterfälla som var placerad i ett upplag av grövre ekstockar, en "trädkyrkogård", som Djurgårdsförvaltningen på senare år upprättat vid Stora Skuggan. Detta har visat sig vara en mycket lyckad åtgärd, och flera arter som inte tidigare påträffats på Djurgården har hittats där.

I flera av ekstockarna påträffades också gångsystem av *X. monographus*. Arten är inte tidigare rapporterad från Svealand men ett exemplar påträffades på Norra Djurgården i en fönsterfälla vid Frescati Backe redan 3.7 1996 av B. Viklund.

Brun vedborre *Xyleborinus saxeseni* (Ratz.) (NT) — Uppland: Stockholm, Norra Djurgården, Stora Skuggan 14-20.8 2002. Denna art, som anses något mindre sällsynt än den föregående, är inte heller den, tidigare rapporterad från Svealand. Några exemplar hittades i samma fönsterfälla som *X. monographus*. Gångsystem har däremot ännu inte påträffats. Även av denna art togs ett exemplar något tidigare på Norra Djurgården, nämligen i en fönsterfälla vid Riksmuseet 1.7 1998 av B. Viklund.

Referenser

- Aurivillius, C. 1924. Svensk Insektsfauna. - Egentliga vivlar, Curculionidae, fortsättning. - Entomologiska Föreningen i Stockholm, Stockholm.
- Ehnström, B. 2000. Artdatabanken Faktablad *Paranopleta inhabilis* - brandkortvinge. - <<http://www.umea.slu.se/MiljoData/webrod/>>
- Ehnström, B., Gärdenfors, U. & Lindelöw, Å. 1993. Rödlistade evertebrater i Sverige. - Databanken för hotade arter, Uppsala.
- Ericson, B. 2001. Fynd av för Sverige nya och sällsynta kortvingar inom underfamiljen Oxytelinae (Coleoptera: Staphylinidae). - Ent. Tidskr. 122: 99-105.
- Eriksson, P. 2000. Populationsutvecklingen för några trädlevande skalbaggar vid nedere Dalälven. - Ent. Tidskr. 121: 119-135.
- Eriksson, P. 2002. Metodik för inventering av vedlevande insekter. - Delprojekt Vällén. - Naturvårdsverket, Stockholm.
- Grill, C. 1896. Catalogus Coleopterorum, Scandinaviae, Daniae et Fenniae. - Stockholm.
- Gärdenfors, U. (red.) 2000. Rödlistade arter i Sverige - The 2000 Red List of Swedish Species. - Artdatabanken, SLU, Uppsala.
- Hansen, M. 1987. The Hydrophiloidea (Coleoptera) of Fennoscandia and Denmark. - E. J. Brill/Scandinavian Science Press, Leiden och Köpenhamn.
- Hansen, V., Hellén, W., Jansson, A., Munster, T., Strand, A. 1939. Catalogus coleopterorum Daniae et Fennoscandiae. - Societas pro fauna et flora fennicae. Helsingfors.
- Höjer, J. 1994. Tärnanområdet. Entomologisk inventering. - Stencilerad rapport.
- Landin, B-O. 1957. Svensk Insektsfauna - Bladhorningar Lamellicornia Fam. Scarabaeidae. - Entomologiska föreningen i Stockholm, Stockholm.
- Leiler, T-E. 1961. Anteckningar om svenska coleopters utbredning och levnadssätt. - Opusc. Ent. 26: 202-208.
- Lekander, B. 1966. *Liosoma deflexum* (Coleoptera Curculionidae). Något om artens biologi samt beskrivning av larven. - Ent. Tidskr. 84: 127-130.
- Lindroth, C.H. 1945. Die Fennoskandischen Carabidae I. - Göteborg. Kungl. Vetenskaps- och Vitterhetssamh. Handl., Göteborg.
- Ljungberg, H. 2002. Artdatabanken Faktablad *Aphodius merdarius* - streckdyngbagge. - <<http://www.umea.slu.se/MiljoData/webrod/RodSvar.cfm>>
- Lundberg, S. 1995. Catalogus coleopterorum sueciae. - Naturhistoriska Riksmuseet & Entomologiska föreningen i Stockholm, Stockholm.
- Nilsson, S.G. & Baranowski, R. 1994. Indikatorer på jätteträdskontinuitet - svenska förekomster av knäppare som är beroende av grova, levande träd. - Ent. Tidskr. 115: 81-97.
- Nilsson, S.G. & Baranowski, R. 1996. Förändringar i utbredningen av den boreala skogens vedlevande knäppare. - Ent. Tidskr. 117: 87-101.
- Nilsson, S.G. & Baranowski, R. 1997. Förändringar i utbredningen av sydliga vedknäppare i Sverige. - Ent. Tidskr. 118: 73-98.
- Nyblaeus, O. 1842. Förteckning öfver Stockholms-traktens Coleoptrer. - K. Vet. Ak. Handl. (1840). Stockholm.
- Palm, E. 1996. Nordeuropas Snudebiller 1. De kortsnudade arter. Danmarks Dyreliv 7. - Apollo Books, Stenstrup.
- Palm, T. 1961, Svensk Insektsfauna - Kortvingar: Fam. Staphylinidae. Häfte 2. Underfam. Oxytelinae, Oxyporinae, Steninae, Euaesthetinae. - Entomologiska Föreningen i Stockholm, Stockholm.
- Palm, T. 1970, Svensk Insektsfauna - Kortvingar: Fam. Staphylinidae. Häfte 6. Underfam. Aleocharinae (Atheta). - Entomologiska Föreningen i Stockholm, Stockholm.
- von Peez, A. 1967 Lathrididae. - I: Freude, H., Harde, K.H. & Lohse, G. A. (utg.) Die Käfer Mitteleuropas 7: 168-190. Goecke & Evers, Krefeld.